

K r o n i k a

Od njenih slik so posebno znane »Poletje« in »Branjevka«, ki sta obe v »Narodni galeriji«, dalje »Likarice« in »Pri kavi«. Za mestno občino ljubljansko je naslikala portret župana Ivana Hribarja, veliko podobo vladike Strossmayerja in alegorijo »Slovenija se klanja Ljubljani«, ki visi v občinski zbornici. Njene slike se nahajajo še v ljubljanskem muzeju, v javnih zbirkah v Zagrebu in Budimpešti, več cerkvenih kompozicij v Sarajevu. V zasebni lasti so pa raztresena dela njenih rok po vsej Evropi.

Ker je Ivana Kobilčeva živela večinoma izven domačih mejâ in je zelo redkokdaj razstavljala pri nas, je ostalo širši javnosti njeno delovanje skoro nepoznano. Še bolj je pa njena prirojena skromnost, ki jej ni dopuščala, da bi se bila silila v ospredje, vzrok, da se komaj zavedamo, kaj smo izgubili z njo. Njen odhod znači za slovensko umetnost izgubo nadpovprečne potence iz prve naše umetniške generacije, v kateri se je pokojnica uveljavila po svojih absolutnih slikarskih kvalitetah. V zgodovini našega slikarstva ostane njeno ime svetel pojav in visoko stoječ izraz dobe, ki jo je med nami tudi ona odločilno pomagala oblikovati. Kolektivna, zdaj, žal, posmrtna razstava, katero je malo pred smrtjo še sama nameravala prirediti, nam pokaže še morda neznane strani njenega umetniškega obraza, njenega pomena, katerega niso zmanjšala leta, ne bo mogla odločilno izpremeniti. Pokazala pa bo točnejšo in popolnejšo sliko plodov bogatega in harmonično uravnovešenega življenja, ki je bilo veren odraz pokojničinega ljubeznivega značaja in žlahtnega, res zlatega srca.

Slovenska umetnost pa ohrani Ivano Kobilčevo kot največjo upodabljačo umetnico, kar se jih je rodilo med nami, v trajnem, častnem spominu. *K. D.*

Cankarjev »Budalo Martinec«. Pod tem naslovom je objavil g.dr. Fr. Vidic v 5. letošnji številki »Doma in sveta« članek, v katerem podaja nekoliko zgodovinskih potezic o tem, kako je prišel svoj čas prevod Cankarjeve črtice »Budalo Martinec« v »Oesterreichische Rundschau«. Naj mi bo dovoljeno, da povem tudi jaz, kar mi je v tem pogledu znanega.

Mislím, da je bilo nekako meseca septembra 1904., ko se je zglašil pri meni ko takratnem uredniku »Ljubljanskega Zvona« od konzorcija, ki je nameraval izdajati novo revijo »Oesterreichische Rundschau«, tajnik Junker ter me skušal pridobiti za sodelovanje pri tem listu. Obenem me je prosil, da bi mu svetoval, do katerih slovenskih pisateljev naj bi se še obrnil zaradi sotrudništva. Imenoval sem mu tega in onega in ga kajpada še posebno opozoril na Cankarja, ki je bil v tistem času glavna opora »Ljubljanskemu Zvonu«. Pripomnil je, da so mu Cankarja tudi že drugi priporočali.

V pismu z dne 29. novembra 1904. pa mi piše Cankar: »...Zdaj pa še nekaj. Od nove dunajske revije »Oesterreichische Rundschau« sem bil indirektno naprošen, da bi na kak način »reprezentiral« v nji slovensko literaturo. Pa ne s kako staro rečjo, temveč s črtico ali novelo, ki bi bila prevedena iz manuskripta ter izšla ob enem v originalu in prevodu (ki ga oskrbi dr. Vidic). Jaz bi najrajši, da bi ta črtica, ki se bom posebno potrudil zanj, izšla v »Zvonu«. Dolga ne bo — za eno številko. Ob svojem času bi Vam povedal rok, kedaj naj bi najboljša izšla. Imenovana revija je zares odličen list — zbrala se je v nji elita avstrijskega nemštva; izhaja šele od oktobra.

Blagovolite mi pisati o tej stvari! —>

Kaj sem Cankarju odgovoril na to pismo, se v podrobnosti ne spominjam več. Vsekakor pa sem mu naznanil, da sem pripravljen, sprejeti original zadevne črtice v »Ljubljanski Zvon«.

K r o n i k a

V dopisnici z dne 15. decembra 1904. omenja Cankar: «V nedeljo prejmete mojo naznanjeno „Muster-črtico“(?). Naslov: „Budalo Martinec“.

Meni so se vzbudili pozneje glede vse stvari nemara kaki pomisleki, ki sem jih sporočil Cankarju, ker mi piše v pismu z dne 20. decembra 1904. takole: «Da, črtica, ki jo pošiljam, je namenjena za „Zvon“ in za „Oesterreichische Rundschau“. Razume se, da ne sme iziti v „Zvonu“ pozneje nego tam. Obvestim Vas vsaj 15 dni pred dotičnim rokom. Prosim Vas pa, da mi to pot poveste, kaj mislite o črtici; pokazati sem jo hotel Zupančiču, pa je bilo prepozno. Upam, da se blamiral ne bom.»

Jasno je, da mu v odgovoru na to pismo nisem poguma jemal. Tem manj, ker mi je bila črtica vobče všeč. Pač pa sem imel občutek, da bi bil Cankar z marsikatero drugo svojo stvarjo Nemcem še vse bolj imponiral kot baš s to črtico.

V pismu z dne 1. januarja 1905. piše: «...O Almanahu ne govorim nič več, ta bedarija mi je do grla.

Pač pa nekaj žalostno-smešnega. „Budalo Martinca“ sem Vam poslal tako hitro, da ga niti prepisal nisem. Nikoli še nisem prepisaval svojih reči, in tako sem tudi to čisto navadno pozabil prepisati. Doli je pač ne bi nobeden prepisaval, torej mi jo blagovolite vrniti za dva dni. Ne bo se ji zgodilo nič — pač pa se bo najbrž zredila za dve strani.»

Jaz sem menda nekaj ugovarjal, boječ se nemara, da ne bi črtica v «Oesterreichische Rundschau» prej izšla kot v «Zvonu», na kar mi je Cankar o stvari, in sicer na dopisnici z dne 14. januarja 1905. iznova pisal: «Saj sem Vam bil natanko sporočil, da sem pisal „Budalo M.“ za „Zvon“ in za revijo „Oesterreichische Rundschau“. Treba je torej prevesti (to oskrbi dr. Vidic) in zato rabim prepis. Zdaj je vendar jasno. Rabim pa ga hitro zaradi honorarja. Vrnem z obratno pošto.»

Jaz se sedaj seveda nisem več ustavljal, temveč sem Cankarju izpolnil njegovo željo. Vrnil mi je rokopis v pismu z dne 9. februarja 1905.: «Tukaj Vam vračam „Budalo Martinca“ ter Vam pošiljam referat o Trdini; upam da Vam bo ugajal...»

Z dopisnico z dne 5. maja 1905. mi Cankar naznanja:

«„Budalo Martinec“ je izšel v „Oesterreichische Rundschau“, — brez moje krivde. Prevod je izročil dr. Vidic, pa saj ste tudi sami govorili z Junkerjem. Naposled mislim, da to itak nič ne škoduje, ker te dunajske revije ne bere najbrž niti troje „Zvonovih“ naročnikov. Vsekakor prosim, da objavite original čim prej, ker je mnogo boljši od prevoda. Izdajatelj „Oesterreichische Rundschau“ vladni svetnik Glossy me je naprosil, da naj mu napišem — — svojo biografijo! In zelo obširno. Jaz bom to storil, pa na originalen način.»

Iz vsega je razvidno, da je bilo dogovorjeno, da se morata original in prevod črtice sporazumno ob istem času natisniti, pa da me je uredništvo «Oesterreichische Rundschau» prehitelo. No, nesreča ni bila tako velika, vendar mi je bila stvar tistikrat malce neljuba!

Dr. Vidic navaja ob koncu svojega tozadevnega spisa nekatere razlike med rokopisom črtice «Budalo Martinec», ki je služil njemu za prevod in natiskom v «Zvonu» in poudarja, da so bile dotične izpremembe v «Zvonu» nepotrebne in da so predrugačile tekst na slabše. K temu moram pripomniti, da dotičnih izprememb gotovo nisem jaz povzročil. To so stvari, ki mikajo bolj jezikoslovce... Jaz sem si kot urednik vedno resno prizadeval, da bi

K r o n i k a

se izognil očitkom, kakršni so se svoj čas po pravici izrekli proti uredniku Bežku, ki se ni kar nič plašil, izpreminjati pisateljem celo zmisel in napraviti iz belega črno in obratno, ako je tako bolje odgovarjalo njegovemu naziranju. Sicer pa so vse tiste izpremembe, kakor dr. Vidic sam pravi, malenkostne in res ne vem, zakaj naj bi bile predružačile tekst na slabše. Da bi na strani 474., 18. vrsta, v »Zvonu« stalo bolje »zazvonilo« kot »pozvonilo«, priznavam, vse drugo pa je pač brezpomembno. Sicer pa ni izključeno, da se je Cankarju, ko je original naglo prepisaval, sama od sebe vrinila kaka druga beseda, kot je bila v originalu. Vsekakor se Cankar ni pritoževal, da mu je »Zvonovo« uredništvo pri tej črtici kaj pokvarilo, dasi je bil precej občutljiv in mi je n. pr. 10. marca 1909. pisal: »Prosim Vas tudi, nikar ne izpreminjajte moje ortografije; saj toliko slovenščine že znam, kakor...«

Da pa je bilo treba sem ter tja tudi Cankarju kaj malega popraviti, pričajo gorenji citati iz njegovih pisem, kjer n. pr. redno piše »rabim« namesto »potrebujem«. —

Končno naj še omenim, da me je redakcija revije »Oesterreichische Rundschau« s pismom z dne 8. aprila 1905., ki ga je podpisal vladni svetnik dr. Glossy, ponovno povabila, da bi sodeloval pri tem časopisu ter me ob enem naprosila, da bi ji stavil konkretne predloge glede sočasne objave prevodov v »Zvonu« natisnjenih novel v »Oesterreichische Rundschau«. Jaz pa se v to nisem podal. Prvič zaradi tega ne, ker se tisti čas v naši literaturi ni produciralo dosti takega, s čimer bi se bili mogli ponašati pred svetom, še bolj pa iz tega vzroka ne, ker bi bil imel kot »Zvonov« urednik preveč vezane roke in bi ne bil nikdar vedel, kdaj smem v »Zvonu« kaj natisniti in kdaj ne. Eden prvih pogojev za uspešno redigiranje kateregakoli lista je, da more urednik z gradivom, ki se mu ga je posrečilo dobiti, svobodno disponirati! Tako je vsa stvar zaspala. —

Dr. Fr. Zbašnik.

Naš igralski naraščaj. (Konec.)

Eno je gotovo: brez šole danes ni več mogoče h gledališču. Brali in občutili smo že premnogokrat, da so danes zahteve časa tako narasle, da je treba novemu igralcu poleg talenta še tudi malo v to umetnost spadajočega znanja. In sicer takega znanja, ki mu ga dá lahko v potrebni meri samo dobra dramatična šola.

Prvi in prav za prav edini faktor, ki bi prišel tukaj resno v poštev, bi bila država. »Če so gledališča že enkrat v državni upravi, je dolžnost iste oblasti, da nudi človeku, ki bi mogel ali hotel tem zavodom služiti, kar le mogoče visoko izobrazbo.«³ To je, česar naša ministrstva ne morejo razumevati.

Veliki kulturni in posredno tudi zunanje-politični pomen svojih gledališč priznavajo vsi evropski narodi. Tako je nedavno dejal avstrijski prosvetni minister dr. Schneider tele besede: »Es gebietet doch mein eigenstes Lebensinteresse, dieses Burgtheater in reger Schaffenskraft und Schaffensmöglichkeit zu erhalten, denn sein Schicksal ist unser Schicksal. — Es ist die Weltgeltung unseres Kunstlebens eng verknüpft mit der Weltgeltung unseres Staates.«⁴

Tako je češka vlada uvedla vsakoletne nagrade za režiserje, igralce in ensemble. In povedati je treba, da smo Slovenci tudi na gledališkem polju

³ H. Eulenberg, *Mein Leben für die Bühne*, Berlin, 1919.

⁴ Dr. E. Schneider, *Zur Hundertfünfzigjahrfeier des Burgtheaters*, Wien 1926